

Republica Moldova

CURTEA CONSTITUȚIONALĂ

DECIZIE

referitoare la examinarea demersului dlui Lilian Enciu privind recuzarea
dnei judecător Domnica MANOLE de la examinarea sesizărilor
nr. 92a/2021 și nr. 93a/2021

Curtea Constituțională, judecând în componența:

dnei Liuba ȘOVA, *Președinte ad-interim*,
dlui Nicolae ROȘCA,
dlui Serghei ȚURCAN,
dlui Vladimir ȚURCAN, *judecători*,
cu participarea dlui Vasili Oprea, *asistent judiciar*,

Având în vedere demersul dlui Lilian Enciu, reprezentant al Parlamentului
Republicii Moldova, deus în ședința publică a Curții Constituționale,
Examinând demersul menționat și deliberând în camera de consiliu,

C O N S T A T Ă

1. Pe 27 aprilie 2021, în ședința publică a Curții Constituționale în care se examinează sesizările nr. 92a/2021 din 23 aprilie 2021 și nr. 93a/2021 din 26 aprilie 2021 referitoare la constituționalitatea Hotărârii Parlamentului nr. 73 din 23 aprilie 2021 și a Hotărârii Parlamentului nr. 74 din 23 aprilie 2021, dl Lilian Enciu, reprezentant al Parlamentului, a solicitat recuzarea dnei judecător Domnica MANOLE, invocând existența unui pretins conflict de interese care ar pune la îndoială imparțialitatea sa și care ar impune înlăturarea judecătorului de la examinarea cauzei.

2. În fundamentarea cererii de recuzare, reprezentantul Parlamentului a invocat încălcarea unor prevederi din Legile nr. 133 din 17 iunie 2016 privind declararea averii și intereselor personale și nr. 199 din 16 iulie 2010 privind statutul persoanelor cu funcții de demnitate publică. De asemenea, autorul cererii de recuzare a susținut incidența articolului 27 din

DECIZIE PRIVIND RESPINGEREA CERERII DE RECUZARE
A UNUI JUDECĂTOR

Codul jurisdicției constituționale, care stabilește motivele pentru care este permisă recuzarea judecătorilor Curții Constituționale. Reprezentantul Parlamentului a motivat că hotărârile atacate ale Parlamentului, care fac obiectul de examinare al sesizărilor pendinte, ar afecta în mod direct mandatul judecătorului a cărui recuzare se cere, motiv care justifică soluția de admitere a recuzării și de înlăturare a acestuia de la judecarea cauzei.

3. Totodată, în cererea de recuzare s-a invocat și faptul că pe pagina Curții Constituționale au fost preluate și publicate mesaje ale unor reprezentanțe diplomatice cu sediul în Republica Moldova și ale unor oficiali europeni, referitoare la situația din Republica Moldova, mesaje care criticau acțiunile și actele contestate ale Parlamentului în prezenta procedură. În opinia reprezentantului Parlamentului, acest fapt pune la îndoială imparțialitatea judecătorului a cărui recuzare se cere.

4. Examinând cererea de recuzare, Curtea Constituțională conchide că aceasta trebuie respinsă, din următoarele motive.

5. De principiu, Curtea menționează că nu poate accepta argumentele cererii de recuzare privind încălcarea Legilor nr. 133 din 17 iunie 2016 privind declararea averii și intereselor personale și nr. 199 din 16 iulie 2010 privind statutul persoanelor cu funcții de demnitate publică.

6. Curtea constată că, în general, categoriile de conflicte de interese și modul lor de declarare și soluționare variază în funcție de demnitatea publică deținută și de activitatea realizată. Astfel, în funcție de aceste elemente, **conflictele de interese pretinse în cadrul procedurii de jurisdicție constituțională sunt soluționate de către Curtea Constituțională în modul stabilit de articolele 134, 137 și 140 din Constituție și 27 din Codul jurisdicției constituționale.**

7. Curtea Constituțională se conduce în activitatea sa de Constituție, de Legea cu privire la Curtea Constituțională, de Codul jurisdicției constituționale, care nu autorizează aplicarea altor legi în procedura din fața Curții Constituționale. De asemenea, atât **Constituția, cât și legile speciale aplicabile procedurii constituționale nu permit altor autorități publice să exercite controlul actelor de jurisdicție constituțională.** Astfel, în baza celor menționate *supra*, Curtea conchide că Legea nr. 133 din 17 iunie 2016 și Legea nr. 199 din 16 iulie 2010 nu sunt incidente în acest caz.

8. Curtea subliniază că unica abilitată cu competența examinării și soluționării conflictelor de interese pretinse în cadrul procedurii de jurisdicție constituțională este Curtea Constituțională. De altfel, dacă li s-ar permite altor autorități ale statului să exercite controlul actelor Curții Constituționale, ar fi golite de conținut garanțiile inamovibilității și independenței de care se bucură judecătorii constituționali. În exercițiul mandatului, **judecătorii Curții Constituționale se supun numai Constituției, adoptă acte în baza și în numele Constituției.**

9. Curtea precizează că **recuzarea judecătorului constituțional include și un eventual conflict de interese în procesul jurisdicțional și poate avea loc doar din două motive, clar stabilite de Codul jurisdicției constituționale.** Astfel, articolul 27 alin. (1) literele a) și b)

DECIZIE PRIVIND RESPINGEREA CERERII DE RECUZARE
A UNUI JUDECĂTOR

din Codul jurisdicției constituționale stabilește că judecătorul Curții Constituționale nu poate participa la examinarea cauzei și urmează să fie recuzat dacă: a) a participat ca factor de decizie la adoptarea actului sesizat, excepție făcând elaborarea și adoptarea Constituției; și dacă b) și-a expus public părerea despre constituționalitatea actului contestat. **Cea care hotărăște în mod definitiv cu privire la recuzarea unui judecător constituțional (inclusiv eventualul conflict de interese) este Curtea Constituțională prin judecătorii săi.**

10. În jurisprudența sa în care a analizat competența controlului de constituționalitate, Curtea a notat că este singura autoritate abilitată să se pronunțe în mod definitiv cu privire la un aspect care ține de Constituție și care vizează direct funcționarea Curții Constituționale și raporturile ei cu autoritățile statului, fiind exceptată de orice cenzură din partea unei autorități publice care aplică și interpretează normele inferioare Constituției (HCC nr. 20 din 9 iulie 2020, § 30). **Curtea constată că soluționarea prin decizie a cererii de recuzare a judecătorului constituțional face parte din procesul de jurisdicție constituțională.** Așadar, în exercițiul competențelor recunoscute în baza Constituției, Curtea Constituțională nu poate fi supusă vreunui control al executivului, inclusiv prin prisma legislației referitoare la conflictele de interese, iar considerentele sale sunt definitive și nu fac obiectul controlului din partea altor autorități. Orice ingerință în sfera de competență a Curții reprezintă o încălcare a Constituției și a independenței judecătorilor constituționali. În acest sens, Curtea face trimitere la Hotărârea sa nr. 6 din 16 mai 2013.

11. **Decizia Curții Constituționale cu privire la soluționarea cererii de recuzare a unui judecător este parte a actelor de jurisdicție constituțională emise de Curtea Constituțională.** În acest sens, Curtea reiterează că a stabilit în jurisprudența sa că expresia „hotărârile Curții Constituționale din articolul 140 alin. (2) din Constituție nu distinge nici în funcție de tipurile de acte pe care Curtea le pronunță (hotărâre, decizie, aviz), nici în funcție de conținutul acestora, ceea ce conduce la concluzia că toate actele Curții pronunțate în exercitarea competențelor sale constituționale sunt definitive. Astfel, textul „hotărârile Curții Constituționale” din articolul 140 alin. (2) din Constituție în accepțiunea de acte adoptate de Curte are în vedere hotărârile, deciziile (inclusiv deciziile prin care este soluționată o recuzare) și avizele pronunțate de Curte în exercitarea competențelor sale constituționale” (a se vedea HCC nr. 20 din 9 iulie 2020, § 34). În același context, Curtea a subliniat că „actele emise în cadrul competențelor exclusive ale Curții Constituționale nu pot fi supuse cenzurii nici sub aspectul constituționalității, nici în privința legalității de nici o autoritate publică, inclusiv de instanța de judecată în procedura de contencios administrativ. Astfel, Constituția nu împuternicește alte autorități publice să examineze o hotărâre a Curții Constituționale și să o considere ca fiind neconstituțională sau ilegală” (HCC nr. 20 din 9 iulie 2020, § 38).

12. În demersul său, reprezentantul Parlamentului a pretins existența motivelor de recuzare reglementate la articolul 27 din Codul jurisdicției

constituționale. Așadar, în esență, motivele invocate în cererea de recuzare a judecătorului sunt următoarele: existența unui pretins conflict de interese care pune la îndoială imparțialitatea judecătorului și faptul că pe pagina Curții au fost publicate mesaje ale unor reprezentanțe diplomatice cu sediul în Republica Moldova și ale unor oficiali europeni. Confruntând argumentele cererii cu dispozițiile articolului 27 menționat *supra*, Curtea reține că motivele din cererea de recuzare nu se regăsesc în acest articol.

13. Deși argumentele din cerere nu pot fi încadrate în motivele de recuzare stabilite de articolul 27 din Codul jurisdicției constituționale, Curtea va analiza pretinsul conflict de interese și modul în care acesta afectează imparțialitatea judecătorului. Totodată, Curtea va verifica și dacă publicarea pe pagina sa a mesajelor unor reprezentanțe diplomatice cu sediul în Republica Moldova și ale unor oficiali europeni lezează caracterul echitabil al procedurii. Curtea explică această abordare prin obligația garantării echității procedurilor sale și prin necesitatea înlăturării oricăror dubii în măsură să pună la îndoială imparțialitatea judecătorilor constituționali.

14. În aprecierea sa, Curtea va aplica testele obiectiv și subiectiv, dezvoltate de Curtea Europeană în baza articolului 6 § 1 din Convenția Europeană. Curtea menționează că testul subiectiv verifică convingerile personale și comportamentul unui judecător, și anume dacă judecătorul a dat dovadă de prejudecăți personale sau de părtinire. Pe de altă parte, testul obiectiv verifică dacă instanța și, între alte aspecte, compunerea acesteia prezintă suficiente garanții pentru eliminarea oricărei îndoieli legitime în legătură cu imparțialitatea sa (a se vedea *Demicoli v. Malta*, 27 august 1991, § 40; *Micallef v. Malta* [MC], 15 octombrie 2009, § 93). Exigențele în discuție sunt valabile și în cazul judecătorilor constituționali (a se vedea *Švarc și Kavnik v. Slovenia*, 8 februarie 2007, § 37).

Testul obiectiv

15. În cererea sa, reprezentantul părții în proces a invocat că hotărârile atacate ale Parlamentului vizează un judecător constituțional, fapt care impune înlăturarea sa de la judecarea cauzei. Din perspectiva testului obiectiv, Curtea va examina dacă acest aspect, analizat în mod izolat și în coroborare cu elementele cauzei, justifică temerile de părtinire invocate în cererea de recuzare.

16. Curtea observă că, potrivit articolului 25 alin. (2) din Codul jurisdicției constituționale, judecătorii nu sunt în drept să se eschiveze de la ședințe. Curtea constată că Comisia de la Veneția într-o opinie a sa referitoare la acest aspect a precizat că Curtea Constituțională are obligația de a se pronunța asupra constituționalității oricărei legi contestate în fața sa. Dacă ar permite ca controlul de constituționalitate să fie blocat prin recuzări ce decurg din amenințarea ca unul sau mai mulți dintre membrii săi să facă obiectul unei recuzări întemeiate politic, Curtea Constituțională nu și-ar mai putea îndeplini misiunea (a se vedea, *mutatis mutandis*, CDL-AD(2016)036, § 26). Organelor politice nu trebuie să li se permită să blocheze, inclusiv prin recuzări, activitatea judecătorilor Curții

DECIZIE PRIVIND RESPINGEREA CERERII DE RECUZARE
A UNUI JUDECĂTOR

Constituționale în mod individual sau a întregului corp de judecători ai Curții (a se vedea, *mutatis mutandis*, CDL-PI(2020)019, § 35). Așadar, Curtea trebuie să rămână, în calitatea sa de garant al Constituției, o instituție funcțională, iar posibilitatea revocării unui judecător nu trebuie să conducă la blocarea Curții Constituționale de a lua o decizie (a se vedea CDL-AD(2016)001, § 37).

17. Așadar, având în vedere aceste elemente, Curtea reține că judecătorii constituționali au obligația de a participa la ședințele de judecată, nefiind în drept de a se eschiva de la acestea. În continuare, Curtea își va nuanța analiza sa din perspectiva testului obiectiv, urmând să stabilească dacă participarea judecătorului afectează echitatea procedurii și dacă există garanții în măsură să contrabalanseze eventualele dubii de imparțialitate. În acest sens, Curtea face trimitere, *mutatis mutandis*, la considerentele Curții Europene din cauza *Otegi Mondragon și alții v. Spania*, decizie din 3 noiembrie 2015, care se bucură de autoritatea de lucru interpretat pe care o prezintă hotărârile și deciziile Curții Europene. În această cauză, Curtea Europeană a examinat dacă participarea unui judecător constituțional, în trecut membru al unui partid politic, a fost în măsură să afecteze caracterul echitabil al procedurii constituționale. Curtea Europeană a stabilit că simplul fapt că judecătorul constituțional a fost membru al unui partid politic nu este suficient pentru a pune la îndoială imparțialitatea sa. Dubiile reclamantilor privind lipsa de imparțialitate a judecătorului din cauza apartenenței anterioare la un partid politic nu pot fi considerate ca fiind justificate în mod obiectiv (§§ 25 și 27).

18. În aceeași cauză, Curtea Europeană a considerat și obiecțiile care vizau un alt judecător constituțional. Curtea Europeană a examinat dacă participarea, în procedura recursului *amparo* formulat în fața Tribunalului constituțional spaniol, a unui judecător care, în trecut, a participat ca procuror în procedurile ce aveau legătură cu obiectul recursului, reprezenta o ingerință în dreptul la un proces echitabil. Curtea Europeană a stabilit că această împrejurare nu justifică, în mod obiectiv, nicio temere cu privire la lipsa de imparțialitate din partea acestui judecător constituțional (§§ 30-34).

19. Așadar, Curtea notează că asumția potrivit căreia judecătorul afectat de actele contestate trebuie înlăturat de la judecarea cauzei nu este suficientă, în sine, pentru a susține suspiciunile pretinse în cererea de recuzare, în lipsa altor probe și elemente. Pe de altă parte, Curtea menționează că garanția echității procesului este asigurată și de faptul că cauza se judecă într-un complet de judecători, iar Curtea Constituțională este obligată să ofere o motivare amplă a soluției sale.

Testul subiectiv

20. Curtea observă că cererea de recuzare ridică doar o singură împrejurare care pune la îndoială imparțialitatea judecătorului a cărui recuzare se cere. Astfel, în cererea sa, reprezentantul Parlamentului invocă faptul că hotărârile atacate ale Parlamentului vizează mandatul unui judecător constituțional. Totuși, analizată în mod izolat această împrejurare

DECIZIE PRIVIND RESPINGEREA CERERII DE RECUZARE
A UNUI JUDECĂTOR

nu conduce la apariția unor îndoieli obiective privind imparțialitatea sa. Curtea precizează că pentru a se ajunge la o concluzie inversă trebuie să fie făcută dovada altor factori în măsură să pună la îndoială imparțialitatea judecătorului. În acest sens, Curtea face trimitere la hotărârea Curții Europene în cauza *Ferrantelli și Santangelo v. Italia*, 7 august 1996, §§ 58-60, unde s-a reținut caracterul obiectiv al temerii privind părtinirea judecătorului, în măsura în care acesta își avea originea în combinarea a două circumstanțe.

21. Pe de altă parte, Curtea precizează că imparțialitatea unui judecător se prezumă până la proba contrară (a se vedea *Piersack v. Belgia*, 1 octombrie 1982, § 30; *Egmez v. Cipru*, 21 decembrie 2000, § 56). În prezentul caz, Curtea constată că argumentele cererii de recuzare nu răstoarnă prezumția de imparțialitate a judecătorului. De altfel, așa cum rezultă din cererea sa, partea în proces nu contestă convingerea personală a judecătorului și nici comportamentul său, ci doar împrejurarea că acesta este vizat de actele contestate. Curtea subliniază că punctul de vedere al persoanei care a depus cererea de recuzare este luat în considerare, însă nu are un rol decisiv. Elementul decisiv este acela dacă percepțiile imparțialității instanței pot fi considerate justificate din punct de vedere obiectiv (a se vedea *Lindon, Otchakovsky-Laurens și July v. Franța* [MC], 22 octombrie 2007, § 77).

22. Cu privire la aspectul analizat, Curtea invocă și practica judecătorilor Curții Europene care fac parte ocazional din complete care soluționează în mod succesiv aceeași cauză. Astfel, atunci când hotărârea unei Camere este deferită Marii Camere în virtutea articolului 43 din Convenția Europeană, președintele camerei care a pronunțat hotărârea și judecătorul ales în numele statului parte interesat fac parte din aceasta (articolul 26 § 4 din Convenția Europeană). Totuși, aceste elemente nu servesc drept motiv pentru a pune la îndoială imparțialitatea judecătorilor europeni. Spre exemplu, în cauza *Kyprianou v. Cipru*, 15 decembrie 2005, judecătorul Jean-Paul Costa (fost președinte al Curții Europene), care a prezidat lucrările procesului în fața unei camere a Curții, și-a schimbat opinia cu privire la două aspecte ale cauzei în cadrul procedurii de retrimiteri în fața Marii Camere.

23. În final, Curtea va analiza, din perspectiva testului subiectiv, dacă preluarea și publicarea pe pagina Curții Constituționale a mesajelor privind situația constituțională din Republica Moldova, în conținutul cărora sunt criticate actele care fac obiectul prezentei proceduri, reprezintă o prejudecată a fondului cauzei. În acest sens, Curtea reține că textele publicate tratează situația actuală și validitatea actelor care fac obiectul prezentei proceduri. Totuși, Curtea subliniază că în conținutul acestora este menționat că ele reflectă punctul de vedere al autorului și că nu obligă alte persoane, cu excepția autorului.

24. Curtea menționează că preluarea mesajelor care discută un eveniment de actualitate și care este la ordinea zilei nu implică, în mod automat, ralierea judecătorilor Curții Constituționale la punctele de vedere

DECIZIE PRIVIND RESPINGEREA CERERII DE RECUZARE
A UNUI JUDECĂTOR

pe care le conțin mesajele preluate. Acest fapt nu echivalează cu o antepunțare privind soluția cazului a cărui examinare este pendinte.

25. Astfel, pornind de la aceste premise și ținând cont de faptul că argumentele cererii nu confirmă caracterul real al riscurilor de încălcare a imparțialității și a echității procedurii, Curtea nu atestă niciun conflict de interese care ar putea pune la îndoială imparțialitatea judecătorului,

În baza articolelor 134, 137 și 140 din Constituție, 27 și 64 din Codul jurisdicției constituționale, Curtea Constituțională pronunță următoarea decizie:

DECIDE

1. *Se respinge* demersul dlui Lilian Enciu privind recuzarea dnei judecător Domnica MANOLE de la examinarea sesizărilor numerele 92a/2021 și 93a/2021.

2. Sesizarea va fi examinată în următoarea componență:

dna Domnica MANOLE, *Președinte*,
dl Nicolae ROȘCA,
dna Liuba ȘOVA,
dl Serghei ȚURCAN,
dl Vladimir ȚURCAN, *judecători*,

3. Prezenta decizie este definitivă, nu poate fi supusă niciunei căi de atac și intră în vigoare la data adoptării.

Președinte *ad-interim*

Liuba ȘOVA

27 aprilie 2021